

DELIEI,

pentru tăria încrederii sale în necesitatea
muncii mele de dezgropare a adevărului

MIHAI RĂDULESCU
- ISTORIA LITERATURII ROMÂNE DE DETENȚIE:
MEMORIALISTICA REEDUCĂRILOR
PRIMA ISTORIE A LITERATURII ROMÂNE DE DETENȚIE

În chip firesc, în prima intenție, titlul "**Istoriei Literaturii Române de Detenție**" trebuia să fie: *Istoria Literaturii Române de Detenție sub Comunism*, fiindcă doar acest cuprins aveam de gând să-l confer lucrării de față, când am început redactarea ei. Publicarea în perioada de după Revoluția din '89 a numeroase lucrări de memorialistică putându-se încadra în acest gen a produs material mai mult decât suficient, în primii șapte ani de editare liberă (1990-1997), material ce impune ordonarea, scoaterea în evidență a diferenței specifice, distingându-se glasurile auctoriale implicate în concertul general, judecarea contribuției fiecărui scriitor la înaintarea cunoașterii prin mijloacele osebite ale literaturii, ca și a timbrului, tonului și modalităților estetice variate ce apropie sau separă un memorialist de celălalt.

Pe măsură ce scriam mi-am amintit că literatorii români au mai suferit condamnări politice și în timpurile anterioare îmbolnăvirii nației de bolșevism și și-au pus pe hârtie memoriile privitoare la executarea lor, oferind cititorilor prilejul de a pătrunde, odată cu revenirea personală a celor dintâi în iad pe calea aducerii aminte, a descinde în varii universuri concentraționare, că se numeau Siberia, Văcărești, închisorile austro-ungare, ori lagăre de prin alte țări învecinate. Liviu Rebreanu, C. Stere, G. Topârceanu, Tudor Arghezi, Ioan Slavici, tot atâtea nume ale căror existență și creație a depins parțial și de umbra grațiilor, ori a sârmei ghimpate. A concepe doar o *Istorie a Literaturii Române de Detenție sub Comunism* îi frustra pe unii înaintași glorioși de dreptul de a fi prezenți în ea - prin excludere cronologică și politică -, deși ei sunt aceia care au început a hrăni cu lucrările lor acest gen literar aparte. Dacă unii dintre cititori mi-ar atrage atenția, pe bună dreptate, că suferința din închisorile comuniste nu poate fi comparată cu nici una anterioară, voi fi de acord, dar voi răspunde că eu nu întocmesc o istorie a suferinței românilor în detenție, ci una a memorialisticii privitoare la ea. Or, tocmai părinții noștri întru literatură sunt aceia care au impus publicului cititor român și astfel de scrieri, făcându-le loc în conștiința destinatarilor, alături de cele de ficțiune în proză, lirice, dramaturgice etc.

Dar, oare, în cărțile publicate după '89, avem de-a face cu literatură? O apropiere atentă de textele din zona menționată impune ștergerea impresiei de moment că, toate narând același tip de chinuri și de suferințe morale, în aceleași locuri de caznă, ele s-ar distinge greu unul de celălalt (un reproș ce le minimalizează în mod curent). Această impresie falsă a făcut ca gustul public să ajungă mult prea repede la sațiu în privința lor. O altă acuzație a celor ce nu înțeleg cât a fost de anevoiasă viața în condițiile date este că toate lucrările insistă peste măsură asupra neajunsurilor fiziologice, autobiograful transformându-se într-un *rhyparograf* - de la porecla pictorului grec Pyreicus: pictorul murdărilor. Drept urmare, lectura literaturii memorialistice de detenție a fost delăsată de curioși, după prea puțini ani de răsfoire. Unul dintre scopurile lucrării de față este să scoată în evidență deosebita calitativă estetică dintre aceste scrieri, precum și aceea impusă de oglindirea personalităților deosebite ale autorilor în stil și obiective analizate, prin asta demonstrându-se și literaturitatea lor.

Aici este locul potrivit să dau o explicație la care nimeni n-a gândit până acum - de unde provine și acuza că aceste volume sunt scrise fără respect pentru exprimarea literară, caracteristică, pasă-mi-te, a literaturii de detenție (sub comunism); caracteristica ce este incriminată ca scoțând-o dintre fruntariile literaturii se referă la stilul neîngrijit, la lipsa de interes a autorilor pentru uneltele literaturii. Uneori, cum este cazul, în volumul de față, cu mărturiile lui Dumitru Gh. Bordeianu sau Oct. Voinea, editorii au fost datori să recurgă la câte un stilizator, limbajul în care s-a realizat redactarea făcând mai mult decât dificilă accesibilitatea textului, altfel cutremurător prin conținutul evenimential și analiza psihologică. Faptul că majoritatea memorialiștilor nu au pregătire filologică atunci când se așează la masa de lucru nu le scuză repetițiile de cuvinte, ale turnurilor de frază, ale stărilor afective expuse sau ale stărilor psihice transpuse în exprimare identică. Nu le scuză nici calitatea exprimării, nici dezinteresul pentru plasticitatea expunerii, pentru figura de stil; ori, dimpotrivă, nu le scuză orientarea către o plasticitate și unele figuri de stil îndoelnice; nu le scuză nici dezinteresul pentru organizarea conținutului, pentru investigarea inedită a trăirilor, pentru portretul cu viziune originală, pentru descrierile de atmosferă, cu alte cuvinte, nu le scuză sărăcia întregului ș.a.m.d. Există, totuși, ceva ce șterge aceste deficiențe, mutând tipul respectiv de literatură în altă zonă: acel ceva este conștiința că autorii au zăcut ani numeroși în atari condiții încât nu au avut alt prilej de exersare a exprimării decât oral și șoptit, cu spaima că puteau fi pedepsiți dacă erau surprinși făcând-o până și astfel. Desigur că acest mod de a trăi și a te rosti a lăsat urme de neșters în maniera lor de a expune, urme de care suntem datori să ținem seama. Deci, citind aceste opere, să căutăm în ele niște împletiri zguduitoare și de neuitat dintre o oralitate preponderentă și definitivă (care reprezintă un tip limpede de literatură) și o aspirație la ceea ce se înțelege îndeobște

prin exprimarea literară în scris, insuficient educată. Abia după ce ne asumăm acest punct de vedere, ne este îngăduit să distingem după talent memorialiștii (o separare impusă de investigația specială făcută de mine - la care de altfel nu recurg, din respect pentru suferința egală a autorilor cercetați -, însă refuzată de memorialiștii în cauză: ei deseori își încep scrierea prin a statua clar și demn că nu fac literatură).

Noua literatură memorialistică a detenției trebuie considerată în primul rând ca una didactică, **cea mai importantă literatură didactică elaborată vreodată în istoria omenirii** (cui i se pare exagerată poziționarea aceasta, îi voi aminti că *reeducarea* - tema volumului de față -, constituie un fenomen unic - după știrile de până în prezent - în istoria didacticii universale).

Caracterul didactic al literaturii române memorialistice de detenție sub comunism reprezintă una dintre trăsăturile definitorii ale acestei specii noi, pentru analist.

Nu vom înțelege acest didacticism ca fiind explicit, ori măcar volitiv totdeauna. El este *implicit* și, mai ales, dedus sine qua non din dezastrele umane relatate, care nu trebuie cu nici un preț să se mai repete în viitorul umanității. Dar acest caracter nu este, în intenția autorilor, preponderent, ba aș spune că, dimpotrivă, e necesar un efort pentru a-l descoperi. Dacă vreți, trăsătura menționată constituie una ce-i privește pe cititor și cercetător, mai curând decât pe autori, cei dintâi având datoria să întrevadă 'lecția' indusă de lectură, pentru binele omenirii ce va să vină.

Această nevoie pe care o resimt moraliștii și născocitorii de soluții didactice în vederea îmbunătățirii omului, într-o lume creștină în care pașii în această direcție, oricât de mari, au adus modificări nesatisfăcătoare ale firii și mentalităților, ale prejudecăților și temperamentului, ale prostiei și răutății, m-a făcut s-o înscriu pe primul loc al trăsăturilor memorialistice de detenție. Desigur, ea se deduce din **trăsătura fundamentală: dezvăluirea adevărului** asupra pușcăriilor comuniste, anchetelor M.A.I., relațiilor dintre o politică, deloc egală ei înseși, unidirecționată întru zdrobirea întemnițaților, mai cu încetinitorul ori mai grăbită; și așa mai departe.

Dezvăluirea adevărului are, la rândul ei, diverse **subtrăsături generale** pentru toate memoriile de acest tip:

Omul arestat trăiește un șoc; șocantă va fi purtarea ofițerilor și subofițerilor M.A.I. cu el - mai ales în săptămânile de început ale reținerii, până ce victima se obișnuiește cu noua situație -, ca și 'obiceiurile neobișnuite' ale 'casei' (în definitiv, prin 'arestare' devenim 'oaspeții' Ministerului de Interne, nu?). Tot șoc reprezintă procesul judiciar, comunicarea sentinței, ajungerea într-o închisoare de execuție, viața comunitară, pedepsele de aici - și celelalte. Cum astfel de șocuri s-au repetat, cu extrem de puține variații, în fiecare viață de condamnat politic, toți naratorii simt nevoia să-și comunice trăirile paradoxale. Povestirile lor devin **impersonale**, în sensul maiorescian - deși având caracter de unicat subiectiv pentru fiecare istorisitor -, se vor asemăna cu obstinație, ca și când s-ar permuta dintr-o carte într-alta, într-un straniu univers kafkian unde fiecare volum de amintiri constituie o altă posibilitate de intrare, identică celorlalte 1001 căi de acces.

Disciplina locurilor de detenție era dirijată de la centru. Ea nu permitea decât un singur tip de supraviețuire (sau de moarte) pe toată întinderea țării. Toți deținuții s-au izbit de spectrul excesiv al foamei, al setei, al lipsei de somn, de căldură, al lipsei de aer, de igienă, de mijloace de a-ți cârpi sau înnoi hainele, bocancii; toți s-au izbit de aceeași nevoie de comunicare și s-au învățat unii pe ceilalți alfabetul morse și al surdo-mușilor, în vederea unei pericolose intrări în contact cu necunoscuții de alături; toți au resimțit dureros irosirea timpului departe de familie, de cârți, de artă, ori măcar de plaiurile natale. Și toți au înlocuit autoeducația pe care o continuăm în libertate, după absolvirea treptelor școlarizării, cu scrierea pe tăblițe de săpun, pe cioburi, pe tălpi de bocanc, ori prin dezvoltarea memoriei auditive sau a concentrării maxime în întoarcerea asupra ta însuși și a 'școlii amintirilor personale'; toți au suferit tortura.

- Toți au aflat ce gust are suspiciunea și au recurs poate, în premieră, la SECRET. Au cunoscut cu mai multă sau mai puțină oroare ce înseamnă pornirea către invidierea 'grosimii' unei bucățele de pâine din mâna semenului, chiar dacă sentimentul hidos, deși natural, era rapid reprimat. Toți au degustat cu rezultate cvasiperfecte ale profesionistului toate chipurile de temeri, toate gradele intensității acestora, toate etapele invadării sufletului de către ele, de la tremuratul incontinent la incontinența sfincterelor, la albirea părului, la îmbolnăvirea cordului, unii ajungând la nebunie, chiar dacă majoritatea și-au contracarat frica, săvârșind, pentru a uita de ea, acte de nesăbuit curaj.

- Toți au cunoscut revolta, dorința de libertate, ura, dragostea de semen. Toți și-au limpezit descifrarea dușmanului comun și, într-un proces invers, și-au adâncit patriotismul. Toți, excepțiile subînțelegându-se permanent.

- Toți au întâlnit oameni, oameni pe care nu se așteptaseră, nu speraseră, uneori nu doriseră pentru nimic în lume să-i întâlnească. Surpriza agreabilă, dezagrabilă, fructuoasă, înjositoare, bogată în influențe benefice sau malefice, adusă de aceste cunoștințe, a marcat destine. Surpriza adusă de contactul cu bestiile reprezentând represiunea le-a marcat la fel de puternic - până la risipirea minților și infirmitatea fizică, până la pierderea vieții.

În această privință, experiența deținuților începe să se diferențieze, până la un punct. Talentul evocator al memorialiștilor, spiritul lor de observație, forța lor de recreare a tipurilor umane, deosebește relatările lor.

Capacitatea (sau incapacitatea) de a analiza psihologii și de a se autoanaliza le facilitează apropierea (sau le impune depărtarea) de ceea ce înțelegem îndeobște prin literatura psihologică și conduce la o nouă trăsătură a speciei

discutate: ea oferă (sau trece pe lângă, fără a băga de seamă), **oferă material psihologic și antropologic privitor la om în condițiile subumanității.**

- Pentru că, totuși, avem de-a face cu literatura, se cuvine să specific faptul că în majoritatea acestor cărți găsim remarcă: nu fac literatură, cu varianta: îmi cer scuze că nu sunt pregătit a fi scriitor, ori dimpotrivă: îmi pare rău că trebuie să recurg la un mijloc literar, dar el îmi ușurează comunicarea... etc.

Ceea ce nu-și dau seama memorialiștii încă este că ei au trecut la a pune bazele unui **stil specific: acela al memoriilor de detenție**, a cărui **trăsătură stilistică precumpănitoare este oralitatea**, motivată, cum s-a văzut, de faptul că ani și ani la rând viitorii memorialiști n-au avut îngăduința să citească nici un cuvânt tipărit, nici să scrie vreunul; în schimb, s-a dezvoltat o întreagă epopee, noi Iliade și Odisee, - ce va rămâne pierdută pe totdeauna -, o literatură a narațiunilor spuse de la gură la ureche sau în fața unei camere plină cu inși mai mult adormiți decât treji, atunci când preocuparea era permisă de gardieni.

Dintre mijloacele literaturii, rar condeie ce să fie dotate pentru descrieri și portrete; în schimb, nu sunt rare scenele cu două sau mai multe personaje, uneori mase, vii, colorate, pitorești, zguduitoare. De aceea, n-am scăpat nici un prilej de a ilustra cartea de față cu, mai ales, portrete referențiale (pentru că sunt rare) și am urmărit, în toate nuanțele deosebitoare, chipurile lui Șura Bogdanovici și Eugen Țurcanu, întemeietorii reeducărilor pornite în 1949. Aceasta motivează caracterul de **antologie comentată al Istoriei mele** (aici mai intervine o motivare: literatura de detenție a apărut în tiraje minuscule și s-a vândut mai ales de la om la om, ceea ce face ca cititorul interesat să fi izbutit arareori a cumpăra toate cărțile cu pricina; drept care, socotesc că volumul de față - și următoarele ale **Istoriei Literaturii Române de Detenție** - se cade să suplinească această lipsă, oferind curioșilor mostre esențiale din scrierile discutate).

Dialogurile apar cu zgârcenie în această literatură - unul dintre autori se scuză de câte ori inventează două-trei replici, pentru agrementarea lecturii. Aceasta se datorează pariului pe care-l fac memorialiștii cu ei înșiși de a fi cât mai fideli realității (ei se socotesc 'martori rămași în viață', 'emisari ai morților amuțiți pe vecie'), dialogurile - gândesc ei pe bună dreptate - anevoie repetând întocmai spusele de odinioară. Dintre ele, replicile schimbate cu anchetatorii, procurorii, judecătorii, paznicii, apar frecvent și la fel de frecvent sunt similare în toate cărțile, fiindcă acele specimene umane în slujba ministerului minciunii și al morții (M.A.I.) foloseau limbajul de lemn, încremenit în stereotipii încărcate cu predilecție de numele organelor anatomice ale mamelor și ale altor rude și de la fel de scabroase apelative adresate reținuților și deținuților lipsiți de dreptul la replică.

Meditația revine cu drag în pagini, ca și teoria politică. Nu este de mirare: avem de-a face cu persoane care au gândit și în libertate - de aceea, de altfel, s-au pomenit îndărătul grațiilor. Oricât de curios ar părea, ele alcătuiesc armata de gânditori ai patriei, mai ales aplecați asupra problemelor democrației, economiei politice, dreptului, istoriei, religiei și viitorologiei.

Va să zică, pentru a reveni de unde am plecat în acest excurs în teritoriul literaturii de detenție sub comuniști, intenția mea, ca istoric literar, și-a extins aria de cuprindere și în trecut, pe măsură ce redactarea cărții înainta. Apoi a survenit o nouă disturbare a activității depuse, formulându-se întrebarea: nu cumva sunt dator să adopt în expunere ordinea uzuală unei atari cercetări, anume cea cronologică? Masa publicațiilor în volum privitoare la detenția sub comunism (preponderentă în **Istoria mea**) se opunea acestei opțiuni, dacă publicațiile scriitorilor consacrați o îngăduie. Amintirile contemporanilor noștri au fost redactate, cu puține excepții, după 1989. Sigur, au existat chiar și mai multe variante elaborate în taină și cu mari riscuri înainte de răsturnarea regimului de asuprire internă; numai că ele au dispărut, în general, în beciurile Securității și nu au ajuns să vadă lumina tiparului; or, o istorie nu poate urmări absențele. În cazul tuturor operelor poetice, acestea au fost concepute și redactate în înseși temnițele, lagărele, minele, unde s-au chinuit autorii lor, iar ei rareori și-au amintit cu precizie anul și locul creației - dacă au supraviețuit până la publicare. A adopta drept criteriu cronologic anul apariției nu contribuie la luminarea cronologiei, în fiecare an răsărind numeroase astfel de opuri, a căror trecere prin teasc nu a depins de isprăvirea scrierii, ci de găsierea editorilor binevoitori la adresa ei, ori de adunarea banilor necesari procesului foarte costisitor al concretizării acestei ultime etape din existența unei lucrări. Era posibilă o cronologizare a perioadei la care se referă diversele volume ce mă interesează; dar, ele privesc închisorile, începând cu anul 1941 și mergând până în 1964, (excluzând relatările despre Siberia) mulți dintre autori acoperind întreaga perioadă; deci, se impunea găsierea unei alte discriminări. Aceea a anului de naștere a memorialiștilor nu constituie nici ea criteriul, pentru că nu în toate cazurile există date biografice clare și complete ale scriitorilor. Am recurs la **două criterii**, de alt ordin: unul **tematic**, sprijinit pe un altul **alfabetic**. Prin distingerea tematică a lucrărilor înțeleg gruparea lor, fie geografică (va exista un volum: **Siberiada**, în care cap de serie se găsește C. Stere; sau: **Canalul**), fie plecând de la caracteristica trăirilor (volumul de față se ocupă de: **Memorialistica Reeducărilor**), fie de la înclinările literare preponderente ale lucrărilor; de pildă: **Arta portretului la...**) ș. a. m. d. Iar în fiecare dintre acestea, de fapt, în cadrul părților componente - ceea ce se petrece și în ăst prim volum -, autorii vor fi prezentați în ordine alfabetică, deși titlurile capitolelor nu vor ține seama de ea. Mi se va reproșa absența unui criteriu unic de divizare a **Istoriei Literaturii de**

Detenție la Români . Îmi asum această scădere, deoarece mi se pare că riscul trebuie acceptat de dragul avantajului adus de defecțiunea menționată: puțința de a analiza la un loc scriitori cu problematică identică sau cu aceleași interese ale investigării memorialistice, ceea ce îngăduie cititorului o privire comparativă asupra operelor lor. Aceasta a iscat o altă dificultate, provenind din opțiunea între tehnicile expunerii posibile mie. Capitolele se cuvenea să propună portrete ale memorialiștilor, biografii și prezentarea lucrărilor prin rezumări comentate, tocmită de mine? Sau trebuia să adopt un stil cvasididactic, acela al ilustrării prin citate exemplare? Am ales calea din urmă (deși rău famată) pentru trei motive: mai întâi, fiindcă impresiile mele au prea puțină însemnătate în receptarea publică a operelor în discuție, comparate cu puterea de impact a unor pagini smulse din suferință însăși; în al doilea rând, pentru că, fiind vorba despre cea dintâi **Istorie a Literaturii de Detenție** ce apare în literatura universală, se cade ca ea să pună la dispoziția unor cititori nefamiliarizați cu materia ei cât mai multe probe pentru judecarea valorică, istoricul rămânând să indice doar căile de apucat de către cititor în vederea receptării. Cu atât mai mult cu cât toate cărțile supuse cercetării, repet, grăiesc, în linii mari, despre aceleași dureri, în aceleași locuri de detenție, produse de aceleași minți bolnave ale acelorași călăi din aceleași centre de anchetă, penitenciare sau lagăre. În al treilea rând, cum am precizat mai sus, fiindcă edițiile unor atari cărți sunt mici, vândute unde nu te aștepți și mai puțin pe unde le cauți, ele se epuizează cu rapiditate, astfel încât trecerea mea în revistă e datoare să ofere cititorului care nu cunoaște bine materia ei și o perspectivă directă asupra scrierilor discutate. Singurul element cu pondere pentru **Istoria** de față, insist, este personalitatea deosebită a fiecărui autor, specificul stilului său, capacitatea sa personală de a portretiza, a recepta natura, claustrarea, suferința, singurătatea, de a-și mai păstra umorul, de a generaliza, sintetiza, analiza, de a se confrunta cu semenul și cu Dumnezeu, trăsături ce-i deschid drumul către marea literatură română. Or, astfel de distincții nu se pot face prin 'prezentări', nici prin 'rezumări și comentarii'. Cuvântul scriitorului investigat este suprem, în această perspectivă, fie și acceptând eu blamul 'didacticismului', ori acela că nu înfățișez publicului și posterității o lucrare eminentă originală. Autorii se vor dezvălui pe ei înșiși, în cele ce urmează; istoricul literaturii va prelua doar rolul unui ghid, preferând, în cele mai multe cazuri, să se ascundă îndărătul operelor citite dimpreună cu lectorii săi.

Oprindu-ne la tomul prezent - care este primul al "**Istoriei Literaturii Române de Detenție**" doar pentru că ororile reeducărilor au percutat cel mai dureros imaginația autorului -, operez anumite distincții între scriitorii discutați, ce, în linii mari, vor rămâne valabile și pentru volumele următoare, cu devierile sau capitolele noi impuse de tematică. Ele coincid cu denumirea părților componente: **Originile; Aspirația de a cuprinde întregul (Eseul istoric); Memorialistica propriu-zisă; Ficțiunea** . În cea dintâi diviziune aduc în discuție izvoarele istorice ale reeducărilor, folosind cea mai veche mărturie concentraționistă tipărită până astăzi, unde, fără a fi filonul principal focalizat de autorul însemnărilor zilnice, Onisifor Ghibu, apare problema reeducării naționaliștilor români, pusă în practică de sovietici prin mijlocirea unora dintre lăgăriști, care se declarau comuniști și-i îndemneau pe soții lor de suferință să se înscrie în partidul lor; acestea, sub oblăduirea comendurii lagărului și în văzul ei. Scopul și mijloacele - minus teroarea și dezumanizarea adoptate mai târziu la Pitești, Gherla, Canal, Târgu-Ocna - seamănă cu ceea ce se va petrece la Suceava, sub conducerea lui Șura Bogdanovici, la Aiud, ori la Târgșor, lagărul desemnat pentru reeducarea elevilor. E necesar să cunoaștem etapele premergătoare apariției unui Eugen Țurcanu, care va fi folosit pentru cele mai inimaginabile torturi aplicate codefiniților, cazne a căror explicație exterioară era tot reeducarea naționaliștilor (căci obiectivele interioare și bine ascunse au fost cu totul altele: descoperirea ultimelor secrete păstrate de combatanții pentru libertate, nedivulgate în anchete, în vederea extirpării din contemporaneitate a oricărei opoziții împotriva comunismului, și smulgerea de pe scena publică și aruncarea printre gunoaiile societății a tuturor personalităților impuse în această luptă, prin preschimbarea lor în zdrențe umane, slujind regimul în calitate de călăi și de informatori, după ce li s-a impus să declare cu glas tare, de față cu martori, nu doar desprinderea de vechile credințe și defăimarea lor, ci și o imoralitate personală nebunească, incurabilă și de neexpurgat, ca și pe aceea a tuturor elitelor după modelul cărora trăiseră până la arestare). Celelalte segmente ale lucrării mele, neavând meritul descoperii celei dintâi manifestări a spiritului reeducărilor, cum este cazul cu această contribuție personală la istoria lor (tentativa de reeducare din lagărul de la Caracal), ci doar meritul ordonării și grupării la un loc, nu socotesc că sunt dator să le explic aici. În schimb, ceea ce am numit **Spiritul profetic** aduce o altă contribuție personală importantă, de data aceasta la psihologia creației literare, descoperind în Istoria Literaturii Române 'trăirea înainte' (cronologic vorbind), de tip profetic, a unor evenimente, comportamente și sentimente specifice numai și numai reeducărilor, mai ales în ipostaza lor denumită "demascări". **Ultimul cuvânt al autorului** , încearcă o sinteză a realităților descrise în operele analizate, cea mai scurtă și cuprinzătoare posibil, de tip dramaturgic: în două replici și două indicații de punere în scenă.

Reiau, în mai puține vorbe, caracteristicile ce cred că însoțesc această tentativă a mea de a redacta o "**Istorie a Literaturii Române de Detenție**" . În cadrul absenței din panorama istoric literară a unei Istorie a Literaturii Memorialistice Române, autorul atacă, începând cu tomul ce-l aveți în mâini, prezentarea unei părți componente a ei: "**Istoria Literaturii Române de Detenție**" . El pune față în față memorialistica de detenție cu operele de

ficțiune cu aceeași temă, creind premisele unei atitudini comparatiste documentar-literare lărgită. Autorul dezvăluie (istoric, vorbind), originile reeducărilor, în manifestarea lor, pornind tocmai de la o scriere memorialistică. În al treilea rând, originalitatea lucrării constă în aceea că, în calitate de comparatist, autorul, găsește în literatura națională opere literare premergând, pe cale profetică, aceeași tematică ca și a lucrărilor ce constituie materia investigației sale. În strădania de a încorpora în Literatura Română mărturisirile de detenție, el ajunge la procesul care a determinat aparentele scăderi literare ale acestora, anume la situația fără ieșire ce a impus autorilor exclusiv narațiunea orală timp de ani și ani de zile, ajunge la el fără să lase lucrările a rămâne umbrite de această caracteristică, ci scoțându-le arta de sub obrocul indiferenței. El este conștient că introducând aceste autobiografii într-o istorie literară, dobândind calitatea de revelator al lor pe plan istoric-literar, el devine - într-un fel - și ucigașul lor, nemaiaceptând motivația autorilor când le-au pus pe hârtie (să rămână dovezi ale crimei, în fața posterității), ci acordându-le statutul de care ele nu pot fugi: acela de a fi definitiv considerate scrieri literare.

Se mai pune o întrebare, legată de momentul ales pentru redactarea lucrării de față: s-a încheiat oare publicarea de cărți de memorialistică a detenției, pentru a se trece la o sinteză? Nici vorbă să fie așa; dimpotrivă, nădăjduiesc că fiecare fost deținut va avea prilejul să-și nare-ze suferințele direct sau cu ajutorul altui condei. Lucrările publicate ulterior se vor bucura de aceeași atenție a autorului, în volumele viitoare ale **Istoriei** sale, dintre care, tematic, unele vor constitui doar o completare a unui tom apărut anterior.

Urmează ca altcineva, mai târziu, când se va găsi un nou cercetător care să-și dedice viața și energia recuperării întregii memorialistici române într-o lucrare comparatistă, să ajute scrierile asupra detenției să-și găsească locul câștigat în teritoriul mai amplu al ei, unul al conștiinței românilor în fața istoriei contemporane cu ei, ceea ce nu îmi propun eu aici să investighez.

MIHAI RĂDULESCU